

421. Vésztő, Bikeri, 20. sz. lelőhely

(MRT 6. k. 12/20 lh.)

(Békés megye) R, H

A magyar–amerikai Körös Regionális Régészeti Program negyedik ásatási idényére 2003. június 23. és augusztus 8. között került sor a lelőhelyen.

A tiszapolgári kultúra településén az idei év legfontosabb célkitűzéseként a 2. szelvényüinktől Ny-i irányban folytatódó házrészlet feltárását, a települést kerítő árokrendszer nagyobb felületben történő vizsgálatát, a tavaly elvégzett magnetométeres felmérés alapján feltételezett kemence kibontását, valamint a megkezdett szelvényeinkben folyó munka befejezését jelöltük meg.

A 2. szelvényben folytatódott a ház alapárkának kibontása, míg a 3. szelvényben sikerült megfogni az ottani ház alapárkát; illetve teljesen befejezni a padlószint bontását. Előbbiben egy részleges lótemetkezéses honfoglaló sírt, utóbbiban egy, a településsel egykorú, zsugorított, két edénnyel eltemetett csecsemő vázát is feltártuk.

A lelőhely DK-i szélén az árokrendszer megkutatása céljából nyitottuk meg a 20×10 m-es nagyságú 7. szelvényünket. A munka eredményeképpen kiderült, hogy a külső árok széles, viszonylag sekély, míg a belső keskeny, nagyobb mélységű, benne oszlophelyeket figyeltünk meg, amely alapján itt paliszádra következettünk. A belső árkot cölöplyuk sor is kíséri belső oldala felől. Az egyik ilyen cölöplyuk felett került elő egy újabb kora rézkori, zsugorított, edény- és kagylóhéjmellékletekkel ellátott temetkezés.

A feltételezett kemencére 2×4 m-es szelvényt nyitottunk. A munka során több kemencét, esetleg füstölőként definiálható objektumot bontottunk ki.

A 2. szelvény Ny-i oldalához csatlakoztatva nyitottuk meg a 12×8 m-es 9. szelvényünket. A 2. szelvényben talált alapárkos, felszínre épített ház erre folytatódott. A bontás során kiderült, hogy a ház nem égett le, álló falait 10–35 cm magasságban sikerült megfognunk. A falak alatt itt is megtaláltuk az alapárkokat, amelyeket teljesen kibontottunk. A szelvényben ezenkívül több korábbi, illetve későbbi gödör is előkerült.

A 2. és 9. szelvényben talált alapárkok alapján úgy tűnik, hogy két 5–6×10–12 m nagyságú ház állt a területen egymást követően: a korábbi, nyugatabbra eső ház K-i alapárkát felhasználhatták a keletebbre eső, későbbi ház építése során.

A kutatási programot támogatta a National Science Foundation, valamint az MTA-OTKA-NSF nemzetközi együttműködési program.

Munkatársak: Richard Yerkes, Apostolos Sarris, Süsmegi Pál, Bácsmegi Gábor, Fogas Ottó, 3 magyar és 18 amerikai egyetemi hallgató.

GYUCHA ATTILA – WILLIAM A. PARKINSON

422. Vilmány, Fő utca 114.

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

2003 áprilisában a tulajdonos értesítette a Herman Ot-

tó Múzeumot, hogy udvarukon emésztőgödör ásásakor őskori edényeket találtak. Kiszálláskor megtekintettük a helyszínt. A leletek, egy összetört urna, egy hiányos fazék, régi és új törésfelülettel, egy díszített, talpas bögre és két kis spirális, valamint egy flitter két lyukkal és az összegyűjtött hamvak késő bronzkori sír maradványai.

A lelet az emésztőgödör K-i falában látszott, s oldalról vették ki a tárgyakat, így egymáshoz való viszonyokról többet nem tudunk. A sír egy méter mélységben volt a barna talajban, elszíneződés, vagy beásás nem látszott. A sárga földréteg két méternél jelentkezett.

B. HELLEBRANDT MAGDOLNA

423. Visegrád, Fő u. 36., úgynevezett Bene-telek

(Pest megye)

Az 1984–86-ban igen kedvezőtlen körülmények között csekély anyagi forrásból leletmentés formájában megtalált csontfeldolgozó műhely, és az 1997–98. évi, a telek DK-i sarkában levő, részben magánterület alá húzódó 12×8,5 m-es, 70–80 cm-es felmenő falakkal bíró 14–15. sz-i kőház környékének kutatását folytattuk 2003. szeptember 1–11. között. A korábbi feltárások során 1–2 megmunkált csonthulladék-darabot, nagyszámú vasszerszámot, érmeket, kerámia-, állatcsonttöredékeket találtunk. Ezek alapján az ásatás célkitűzése változatlanul a csontműhely környékének vizsgálata, illetve a ház és műhely esetleges összefüggésének tisztázása volt. A 14–15. sz-i csontfeldolgozó műhely leletanyagát a MNM Mátyás Király Múzeum állandó kiállításán mutattuk be, az ásatás eredményeiről hazai és nemzetközi konferencián számoltunk be. Intézményünk „Középkori mesterségek” c. sikeres múzeumpedagógiai rendezvényén az ásatáson talált leletek és korabeli képi források alapján rekonstruált esztergán a gyakorlatban mutatjuk be a középkori csontgyöngy készítését. Mindezen szakmai és közművelődési indokok is alátámasztják a további kutatás szükségességét.

Az idei ásatás anyagi-technikai, időbeli korlátok miatt az 1997–98-ban feltárt kőháztól ÉK-re a jelenlegi magántelek határa melletti cca. 100 m²-es területen valósult meg. Három szelvényt nyitottunk, egyet a kőháztól Ny-ra, a másikat az 1988. évi ásatás szelvényének folytatásában, a harmadikat a magántelek kerítésének sarkánál a Mozi köz közvetlen közelében. A csekély területen folyó ásatás komoly eredményeket hozott. A nagy mennyiségű 14–15. sz-i kerámiatöredék és konyhai állatcsonthulladék mellett jelentős számú, különböző mesterségekhez tartozó fémszerszámokat, használati eszközöket (tornyos lakat, lakatkulcsok, kések, sarkantyú stb.) találtunk. Kiemelkedő lelet egy bronzmérleg töredéke. A kőház külső habarcsos, köves járósíntjének újabb szakaszát bontottuk ki. A 3. szelvényben az újkori építési törmelékkel telített beásás komolyan akadályozta a munkát, ennek ellenére itt került elő a legérdekesebb leletanyag. A szelvény DNy-i sarkában cca.

130–135 cm mélyen talált agyag járószint feletti középkori betöltésben nagyszámú, több, mint 200 db megmunkált csonthulladék, a rózsafüzérhez, ékszerekhez használandó gyöngyök nyersanyaga került elő. A mosás utáni vizsgálat alapján kiderült, hogy a korábbi ásatás csontleleteihez képest újabb méretű, formájú, megmunkálású darabok is előkerültek. Külön jelentős, hogy a korábban megtalált csontfeldolgozó műhely hulladékanyagának folytatásaként megtalált leleteket – egy vassarkantyú társaságában – I. (Nagy) Lajos jó állapotban megmaradt ezüst, úgynevezett szerecsenfejes dénára keltezte.

A 2003. évi korlátozott ásatás eredményei megerősítették azon feltevésünket, hogy a középkori Visegrád városának iparosnegyede ezen a területen lehetett. A jövőben a valós telekhatárok helyreállításával lehetőség nyílik az itt levő kőház teljes feltárására, esetleges műemléki bemutatására, valamint a középkori csontfeldolgozás még föld alatt rejlő emlékeinek – nyersanyagok, használati eszközök, viseleti és dísz tárgyak – lehető legteljesebb feltáráshoz, megismeréséhez, tudományos és ismeretterjesztő közzétételéhez.

GRÓF PÉTER – GRÓH DÁNIEL

424. Visegrád, királyi palota

(Pest megye) Kö

2003. június 25. és szeptember 17. között két helyszínen folyt régészeti feltárásunk.

A palota északi része előtti területen, a Fő utca túloldalán végeztünk ásatást. A területet két 2 m széles É–D-i irányú (2003/1, 2003/3) és két szintén 2 m széles K–Ny-i irányú kutatóárok (2003/2, 2003/4) vágtuk át. A területen kb. 150 cm magas újkori feltöltés húzódik, amelyet a palota feltárása során hordtak ide. A feltárás során e szintig mentünk le gépi munkával, majd a 2003/1, 2003/3 árok északi felét 4 m-hosszan e szint alá mélyítettük (2003/1/A, 2003/3/B), majd mindkét árok Ny-i felét 1 m szélességben szintén e szint alá süllyesztettük a hordalékos, iszapos altalajig. A terület É-i végén 270 cm mélyen rábukkantunk a palota boltozott szennyvízcsatornájára. A nyugatabbi, 2003/1 árok végén az É-i telekhatáron egy középkori kőfal déli síkját értük el. A fal építési szintjéről 14. század végi kerámiával sárgászöld, áttört mérműves késő Anjou-kori kályhacsempe néhány töredéke, barnás-zölde kályhaszem töredéke került elő. A fal építési rétege a csatorna építési rétegével egyezik meg. A fal tetőcserepes pusztulási rétege 225–230 cm mélyen jelentkezett. A 2003/2 árok É-i végében két 14. század végi kemence került elő, a korábbi vágta a csatorna, a későbbi hamusgödre ráfedett a csatornára. Ennek betöltéséből két Anjou-kori kályhacsempe töredéke került elő, az egyik sárgászöldes, mérműves, a másik élénk világosbarna töredék levélmotívummal. Felettük egy újkori téglával körülfalazott aknát tártunk fel, benne egy mésszel töltött, vékony falú, félig megmaradt korsó, valamint lefordítva egy nagy, behúzott peremű, szintén mésszel töltött tál

feküdt. A 2003/3 árok D-i végében 230 cm mélyen a középkori szinten durvamész-kő kőfaragósifra-réteg került elő, Mátyás-kori mázas tetőcserepekkel, feltehetően a Mátyás-címeres zárterkély kőfaragóműhelyének hulladéka. Felette egy újkori parasztház agyagba rakott kövekből épült alapfalait vágtuk át.

A DNy-i palotában a tavaly feltárt északi épületrész északról számolt 2. helyiségének D-i felében a Ny-i főfal mellett a hevederívtől a D-i keresztfalig 1 m széles kutatóárok (2003/2 kutatóárok) jelöltünk ki a korábbi padlószintek vizsgálatára. A hevederív vonalától É-ra a terem közepén egy szondát nyitottunk, amelyben elértük a hamuval borított Zsigmond-kori járószintet. Ennek alapján megállapíthattuk, hogy az épület eredetileg a Zsigmond-korban a palota nagy konyhája volt. A terem kettéosztó hevederív a konyha északi nyitott kéményét tartotta. A 2. és 3. helyiséget, valamint a 3. és 4. helyiséget elválasztó válaszfalak később épültek be a konyha terébe, amely eredetileg így kb. 28 m hosszú volt, és déli végén egy az északihoz hasonló hevederívvel alátámasztott konyhakémény állt. A konyha északi válaszfalán szintén csak a Mátyás-korban nyitottak ajtót. Az északi kémény alatti térbe eredetileg keletről, az udvar felől nyílt egy ajtó, amelyet a Mátyás-korban elfalaztak. Szintén elfalazták az új külső lépcső miatt a konyha eredeti főbejáratát, amely a keleti fal közepe táján nyílt, és helyette északabbra nyitottak egy új ajtót a 2. helyiségbe. Az eredeti főbejárat mellett északról, és a keleti fal közepén egy kemence tüzelőnyílása maradt fenn, amelyet szintén befalaztak a Mátyás-korban. A kemence maga az épületen kívül állhatott, de az egyik Mátyás-kori támpillérral elpusztították. A konyha belső termét É–D-i tengelyű tégladongaboltozat fedte a beomlott boltozatdarabok és hevederívek alapján.

A nagy konyhát a Mátyás-korban három helyiségre osztották, nyílásait átalakították, padlószintjét megemelték, falait újravakolták és meszelték. Fölé emeletet építettek, melyet két lépcsőn át közelíthettek meg. Az egyik egy külső lépcső volt, amely a 3. helyiségbe vezetett, a másik egy belső lépcső, amely az egykori északi kémény helyén a 2. helyiségbe vezetett fel. Később még egyszer megújították és megemelték a helyiségek padlószintjét. A 3. helyiségben a K-i főfallal párhuzamosan 1,90 cm széles kutatóárok húztunk (2003/1), az itt látható erőteljes, a keleti fal repedését is okozó süllyedés vizsgálatára. Kiderült, hogy a területen egy korai Anjou-kori, bemélyített padlójú, tapasztott falú faház állt, amelynek ÉNy-i sarka esett a szelvényünkbe. A sarokban átégett padkájú kemencemaradványt, délebbre egy tűzhely nyomait találtuk. A ház sok konyhaszemetet tartalmazó, hamus betöltése fölött egy vékony habarcsos építési réteg húzódott, amely egy közeli kőépület építésekor keletkezett, de még a Zsigmond-kori palota építése előtt. A Zsigmond-kori építési szinten habarcsfoltokat találtunk, felette a Mátyás-kori járószinten előkerültek a terrazzopadló darabjai.

SZÓKE MÁTYÁS